

Lietuvos Respublikos Vyriausybei
Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo
ministerijai

2021-08-02

Nr. 20210802-01

PASIŪLYMAI LR LIGOS IR MOTINYSTĖS SOCIALINIO DRAUDIMO ĮSTATYMO NR. IX-1101, 5, 11¹, 19, 22, 23, 24 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR ĮSTATYMO PAPILDYMO PRIEDU ĮSTATYMO PROJEKTUI

2021 m. liepos mėnesį Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau - Ministerija) viešai pateikta informacija apie LR Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo pakeitimo projektą, kuris skirtas 2019 m. birželio 20 d. priimtos Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) Nr. 2019/1158 dėl tėvų ir prižiūrinčiųjų asmenų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros (toliau – Direktyva) įgyvendinimui. Išanalizavus šį projektą, akivaizdu, kad siūlomu Direktyvos įgyvendinimo modeliu bloginama šeimų, auginančių vaikus, situacija Lietuvoje.

Kaip įvardina ES Tarybos pranešimas spaudai, Direktyvos tikslas – padidinti moterų dalyvavimą darbo rinkoje ir paskatinti imti atostogas dėl šeimyninių priežasčių bei naudotis lanksčiomis darbo sąlygomis. Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvoje moterų dalyvavimas darbo rinkoje yra vienas aukščiausių visoje Europos Sąjungoje. Esant tokioms aplinkybėms ir siekiant užtikrinti efektyvų šeimos ir darbo išsipareigojimų derinimą, prioritetinių sprendimų reikalauja ne moterų įtraukimas ar grąžinimas į darbo rinką. Mūsų šalyje veikiančiomis darbo rinkos sąlygomis svarbiau ieškoti priemonių, kurios sudarytų galimybes derinant šeimos ir darbo išsipareigojimus dirbant mažiau, daugiau dėmesio skiriant vaikų poreikiams ir kartu neprarandant šeimai taip svarbių pajamų, kai tik dviejų (persi)dirbančių asmenų dėka yra užtikrinama vaikų gerovė.

2021 m. vasario 5 dieną Ministerija organizavo nuotolinę ekspertų diskusiją tema „Tėčių įtraukimas į šeimos gyvenimą: kaip keisis vaiko priežiūros atostogos?“. Ministerija kvietime ekspertams deklaravo, kad diskusijos tikslas yra su ekspertais išanalizuoti Ministerijos pasiūlytas alternatyvas ir visuomenės siūlymus, gautus įgyvendinant pirmąjį viešosios konsultacijos etapą – surengus visuomenės apklausą ir sulaukus visuomenės siūlymų, kaip mūsų šalyje įgyvendinti Europos Sąjungos direktyvą dėl tėvų ir prižiūrinčiųjų asmenų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros. Diskusijos (viešos konsultacijos) metu tėvų ir šeimų organizacijos išsakė lūkesčius, kad sistemoje atsirastų kuo daugiau lankstumo, svarstyta galimybė papildomus neperleidžiamus tėvui (bet ne motinai) skirtus mėnesius suteikti po moters gaunamų vaiko priežiūros mėnesių pabaigos, „neatimant“ jų iš mamų, ir nebloginant motinų padėties, palyginti su iki šiol esančia. Sveikintina, kad dabar siūlomame projekte atsirado alternatyva, kai šeimos gali rinktis vaiko priežiūros atostogų trukmę iš dviejų variantų – 18 ir 24 mėnesių. Taip pat galima pasidžiaugti, kad įtraukiama platesnė galimybė vaiko priežiūros atostogas suteikti seneliams. Tačiau matome, kad į kitus šeimų organizacijų pasiūlymus atsižvelgta nebuvo.

Direktyvos 16 straipsnis leidžia valstybėms nustatyti **palankesnes sąlygas**, nei numatyta Direktyvos nuostatose, todėl raginame Ministeriją neblogini dabar šeimoms suteikiamų garantijų, ir siūlome toliau nurodytus pakeitimus:

1. Ministerijos pasiūlyme nurodoma, kad dviem mamos ar tėčio neperleidžiamais apmokamais mėnesiais turi būti pasinaudota šeimos pasirinktos trukmės vaiko priežiūros atostogų išmokos

mokėjimo metu (iki vaikui sukaks 18 arba 24 mėn.). **Siūlome šiuos du neperleidžiamus mėnesius tėvams ar mamoms apmokėti papildomai prie pagrindinės vaiko priežiūros atostogų išmokos** (18 ar 24 mėn. trukmės), netrumpinant šios pagrindinės išmokos mokėjimo trukmės, o suteikiant galimybę šią išmoką gauti pasibaigus 18 ar 24 mėnesių išmokos mokėjimui. Pabrėžtina, kad Direktyvoje nurodyta, jog šie neperleidžiami mėnesiai gali būti panaudoti iki vaikui sukaks aštuoneri metai (5 str.), todėl toks teisės gauti išmoką ir atostogas sutrumpinimas iki 18 ar 24 mėnesių laikytinas neproporcingu.

2. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje vaiko priežiūros atostogos gali būti suteikiamos iki 3 metų, neperleidžiamų vaiko priežiūros atostogų metu, kuomet jas pasirenka tėtis, mamos statusas lieka neaiškus. Tuo atveju, jei vaiko priežiūros atostogos trunka iki 3 (trijų) metų ir neperleidžiamomis atostogomis naudojasi tėtis (įtėvis, globėjas), siūlome įtvirtinti, kad mama (įmotė, globėja) turi teisę išlaikyti savo darbo vietą ir įgyja teisę naudotis neapmokamomis atostogomis.
3. Taip pat siūlome užtikrinti, kad neperleidžiami atostogų mėnesiai būtų suteikiami **kuo lankstesne tvarka**, pavyzdžiui, suteikiant vieną ar dvi dienas per savaitę per tam tikrą laikotarpį, ar kitu darbuotojo ir darbdavio suderintu būdu. To reikalauja Direktyvos 5 straipsnio 6 dalis, kurioje teigiama, jog “Valstybės narės imasi būtinų priemonių siekdamos užtikrinti, kad darbuotojai turėtų teisę prašyti suteikti vaiko priežiūros atostogas lanksčiais būdais. Valstybės narės gali nustatyti šių priemonių prašymo pateikimo būdus. Darbdavys svarsto tokius prašymus ir į juos atsako, atsižvelgdamas tiek į savo, tiek ir į darbuotojo poreikius. Darbdavys bet kokį atsisakymą patenkinti tokį prašymą motyvuoja raštu per pagrįstą laiką po prašymo pateikimo.”
4. Dėl išmokos dydžio Direktyva nenustato konkrečių nuostatų, taigi Ministerijos siūlomame projekte siekis keisti dabartinę išmokos skaičiavimo sistemą vaiko priežiūros atostogų metu nėra tiesiogiai susijęs su Direktyvos įgyvendinimu. Tiek pirmaisiais, tiek antraisiais metais vaiko priežiūros atostogų metu **išmoka 24 mėn variante mažinama**: pirmaisiais metais dabar mokama 54,31 proc. buvusio atlyginimo, pasiūlyme nurodoma mokėti 45 proc., antraisiais metais atitinkamai dabar numatyta 31,03 proc., siūloma 25 proc. Tai itin svarbu. Ypač atsižvelgiant faktą, kad Lietuvoje neliko pajamų mokesčių lengvatų, kurios priklausytų nuo išlaikomų asmenų šeimoje skaičiaus. Jas panaikinus, tėvai visą likusį dalyvavimo darbo rinkoje laikotarpį mokės mokesčius, nepaisant augančių poreikių didesnėms pajamoms dėl vaikų poreikių. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad mokesčių našta auginant vaikus yra viena didžiausių Europos Sąjungoje. Esant tokiai mokesčių sistemai ir mažinant išmokas yra netesimi duoti rinkėjams įsipareigojimai mažinti mokesstinę našta dirbantiems (šeimoms) ir prioritetizuoti šeimos gerovę didinančias sritis. Demografinė situacija Lietuvoje taip pat yra labai sudėtinga, o išmokų auginant vaikus mažinimas neskatina šeimų apsispręsti turėti daugiau vaikų. **Todėl siūlome nemažinti šeimų gaunamų išmokų, o svarstyti, kaip garantuoti šeimų poreikius atitinkančių pajamų stabilumą pagal išlaikomų asmenų skaičių šeimoje, kompleksiskai derinant pajamų, mokesčių joms ir išmokų santykį.**
5. Taip pat įstatymo projekte keičiasi galimybė dirbti ir gauti darbo užmokesį vaiko priežiūros atostogų metu. Tokia galimybė atsiranda anksčiau - kai pasibaigia neperleidžiami mamos ar tėčio atostogų mėnesiai, tačiau pagal Ministerijos siūlymą, darbo užmokesčio ir gaunamos pašalpos suma negalės būti didesnė nei vaiką prižiūrinčio asmens buvęs darbo užmokestis. Tokia nuostata, šį raštą pasirašiusių organizacijų nuomone, kaip tik siaurina ir blogina galimybes moterims sugrįžti į darbo rinką, nes jos gali dirbti tik mažesne apimtimi, dalimi etato, negali ieškoti pelningesnio darbo ar veiklos. **Siūlome palikti dabar galiojančią tvarką ir leisti kitais, ne neperleidžiamų atostogų mėnesiais motinai dirbti ir užsidirbti, neribojant šios galimybės ankstesnio darbo užmokesčio suma.**
6. Siūlome papildyti egzistuojančią vaiko priežiūros išmokos skaičiavimo tvarką ir leisti tėvams rinktis išmokos skaičiavimą **pagal abiejų tėvų darbo užmokesčio vidurkį**, kaip papildomą alternatyvą prie dabartinio skaičiavimo, kai skaičiuojama pagal vieno iš tėvų, kuris naudojasi

vaiko priežiūros atostogomis. Toks valstybės požiūris į šeimą, kaip 2 tėvų visumą, leis lengviau susikeisti tėvams rolėmis, prižiūrint vaikus. Tai stiprins šeimą ir padės lengviau pasiekti direktyvos tikslus: dalintis šeimos našta bei derinti darbo-karjeros interesus abiem tėvams. Taip pat tokia galimybė tėvams nuims šeimos narių darbo interesų konfrontaciją bei padės turėti pastovų valstybės paramos lygį, nepriklausomai nuo tuo metu vaiką prižiūrinčiojo vieno iš tėvų.

Vaiko priežiūros atostogų apmokėjimo ir tvarkos klausimai yra labai svarbūs jaunoms šeimoms, siekiančioms karjeros ir kartu ketinančioms susilaukti vaikų. **Atsižvelgdami į tai, kad šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas, taip pat į kritinę demografinę padėtį Lietuvoje, manome, kad sąlygos prižiūrėti vaikus negali būti bloginamos, jeigu siekiame palankios šeimai aplinkos.** Vaiko priežiūros atostogų išmokos nėra parama šeimoms. Tai netekto darbingumo pajamų kompensavimo išmoka, mokama viso darbinio stažo trukmės dviejų tėvų mokesčių dėka (draudimo įmokų pagrindu). Taip pat tai yra gimstamumo skatinimo ir skurdo mažinimo priemonė. Kadangi šios išmokos mechanizme tampriai sąveikauja valstybės ir piliečių interesai, atsakomybė už šios priemonės sėkmę bei finansavimą turi būti dalinama proporcingai abiem šalims t.y. antraisiais metais finansinės paramos šeimai mokėjimas galėtų būti vykdomas ir iš valstybės biudžeto.

Nacionalinės šeimų ir tėvų asociacijos pirmininkė

Violeta Vasiliauskienė

Lietuvos tėvų forumo pirmininkas

Darius Trečiakauskas

Sąjungos “Vardan šeimos” pirmininkė

Edita Morkūnienė

Asociacijos “Nacionalinis aktyvių mamų sambūris” prezidentė

Reda Starkuvienė

Laisvos visuomenės instituto direktorė

Diana Karvelienė